

# A négy pánt ölelte költő

Bogdán József a Vajdaságból

A néhai Péli Tamás számtalanszor elmondta, hogy művészetét kettős pánt szorítja, munkássága egyszerre a cigány és a magyar kultúra része. Becsületbeli kötelessége mindkét belső- és külső elvárásnak megfelelni.

Bogdán József törökkanizsai plébános (2006-tól tiszteletbeli kanonok) lelkét még ennél is több kötetlek szorítja, hiszen – mint néhány éve jelen cikk szerzőjének írt levelében kifejtette – négyszeres kisebbségben él. Római katolikus papként tíz falu, a ma Szerbiához tartozó Bánság pusztuló-fogyó magyarságának, hitéletének lelki gondozója: Rábé, Feketető, Oroszlámos, Szerbkeresztúr, Gyála és más hasonló kistelepülések magyarjai vezetője. Római katolikus pap ott, ahol a szerb ortodox egyház hívei vannak túlnyomó többségben – ez kisebbségi létének egyik fontos eleme. A lelkész magyar nyelven verselő költő. Olyan helyen teljesíti írástudói-írastevői küldetését, ahol, ha *Novi Knezevac*, helyett magyarul *Törökkanizsát* írnak a borítékra, az a postán „véletlenül” többnyire elkallódik. Bogdán József példaértékű humanista ott, ahol még nagyon eleve nek, szinte begyógyíthatatlanok a legutóbbi délszláv háború ejtette lelki sebek, s emiatt felerősödve hatnak az évszázados reflexek. Végül – de nem utolsó sorban – a negyedik kötés: a plébános úr születését, származását és vállalását tekintve apai és anyai ágon is cigány. „*Én vagyok az egyetlen cigány származású katolikus pap egész Szerbiában...*” – utalt említett levelében a többszörözött fájdalmas magányra.

Már az egyik elsőként publikált versében, a „*Vers a vajdasági magyar cigányokról*” című költeményében is ezért állított emléket az akkori Jugoszláviában „*a társadalmi ranglétra üszkösödő alsó fokán*” élő – álmaiktól, vágyaitól és reményeitől is megfosztott – népének, nemzetének. Az idő haladt, azóta hatalmas, egyéni és közösségi tragédiákat is hordozó történelmi változások mentek végbe, de bizonyos folyamatok továbbra sem adnak okot a derűlátásra. A vajdasági magyarság falvai egyre inkább elnéptelenednek. Bogdán József szikár tényeket említ: „*háromszor-négyszer több a temetés, mint a keresztelés*”. A cigányságot övező előítéletekben, kirekesztésekben és mély szegénységükben sem követezett be változás. Még egyházi körökben is akad, aki ódzkodik tőlük, nem is sejtve, hogy mennyire megbántják ezzel őt is. Jól emlékszik arra is, hogy mai hívei aláírásgyűjtésbe kezdtek, amikor azt hallották, hogy egy cigány papot neveznek ki hozzájuk. Aztán mégis befogadták, elfogadták és megszerették.

Tavaly júniusban már ezüstmiséjét is megtartotta közöttük. Két évvel azután, hogy XVI. Benedek pápa

a vatikáni pápai kápolna lelkészeinek sorába iktatta. Hosszú út vezetett idáig. Bogdán József 1956-ban született Zentán. Édesanyját négyéves korábban vesztette el. Nevelőszülőkhöz adták, akik meglehetősen kegyetlenül bántak vele, majd amikor már nem kaptak érte pénzt a Vöröskeresztől, rövid úton meg is szabadultak tőle. Csak ekkor kerülhetett vissza, testvéreivel együtt, az édesapjukhoz, s a cigány közösséghez. A középiskola elvégzése után teológiai tanulmányait a ma Horvátországhoz tartozó Diakováron folytatta. 1983-ban történt pappá szentelése után segédlelkész lett Becskereken, majd Torda, Opova, Kovin és Verbica következett, ahol már plébánosként működött. Utóbbi helyen, saját költségén adta ki első, *Ablakok* című verseskötetét, amely még nem talált különösebben nagy visszhangra. 1992-ben Tótfaluban kiadott második költeményes könyve (*Billegések*), amelyben a XX. századot záró délszláv háború iszonyata szűrődött közéleti lírájába, már jelentős és kedvező kritikái fogadtatást kapott. Harmadik könyve, a *Szívözejek* (Újvidék, 1994.) ugyanezt a térséget, az elárvultak, földönfutókká lettek élményvilágát idézte. Igazán ettől kezdve tekintette őt a szakirodalom beérett alkotónak. 1998-ban különös gyerekversekkel jelentkezett. A *Szedér indája* címet viselő kötet szakított a ritmizáló-gügyögtető vers hagyománnyal, s ez bizony sokakban keltett értetlenséget. Gyerekversek-e ezek egyáltalán? – tették fel a kérdést. Miért ne számítanának annak, ha a gyereksors kereteit feszegetik a felnőtt-társadalmat alulnézetből láttatva? Sajátos hangja vitathatatlan volt, s ekkor már a délvidéki magyar irodalom kimagasló alakjai között tartották számon. *Tevékenységet, alkotásaiért 2000-ben neki ítelték a Szenteleky Kornél Irodalmi Díjat.*

Tisztaszívű, előítéletekkel még meg nem vert gyermekeknek és gyermeki nyitottságú felnőtteknek szánt verseiből állította össze 2001-ben újabb könyvét, az *Isten ékszerait* is. Ebben mindenféle bogárról íródott költeményei sorolódnak. Ezek a lenézett, sokszor észrevétlen eltapodott, néha általános utálattal szemlélt, folyamatos irtásra ítélt parányi teremtmények a Mindenható ékszerai akkor is, ha az emberi értékrend nagyon is másképp ítéli meg némelyiküket. Felfedezni-felfedeztetni a velük támadt sorsközösséget, nekünk címzett üzeneteiket, igazi költői, emberi és papi szolgálat.

Ki ne értené a bogár imáját és a bögöly kérését: „*Parlagon élek, nincs homokváram, / Istent ragyogni, ez az én vágyam, / sohase hátra, előre nézek, / el ne tapossál, csak arra kérek.*”, „*Zöld szárnyfedőmet irigylik tőlem, / pedig bevallom, nem magam szőttem. / Lakógödromben csend van és béke. / Itt vagyok én is, vegyetek észre!*”

Nem nehéz felfedezni, kiknek a sorsa süt át a vörös nyakú dögbogár keservein, akit csúnya neve miatt az iskolában mindenki szapul: „*Mindenki rajtam röhögne, / rúgj a dögbé, rúgj a dögbé! / Ücsörögnek szemlesütve, / a sok szitok még se szűnne...*”

Verseken kívül a szociográfia és az irodalomtörténet is megérintette. 1996-ban társszerzője volt a *Falu a hármashatáron* című tótfalui monográfiának, 2004-ben pedig *Kosztolányi Dezső özvegyéről és fiá-*

ról, Ádámról rámaradt hagyatékok feldolgozásával tett pótolhatatlan szolgálatot a magyar irodalomtudományaknak (*A Kosztolányi család közelében*, Szabadka, 2004).

A szerb-román-magyar hármashatár mentén, a négyszeres kisebbségben élő tisztelendő, a cigány-magyar költő nap mint nap pótolhatatlan szolgálatot tesz.

Hegedűs Sándor

Bogdán József

## Temetni hívnak

Ismét temetni hívnak a felborzolt tollú anyókák a rábei temető duzzadó-lapadó dombjai közé, a csizmanyomokban pislogó lepkék társaságába. Ismét temetni hívnak az egyetlen utca nagy útra készülő lakosai, hogy mint a vasútállomáson, jegyeket lyuggassak a menetrendszerűen közlekedő halál-vonatokra. Hányszor fogok még kezét a fonott kalácsot majszólok, fogatlan temetőcsósszal, ki a túlvilág gönceit hordja magán, ördögi mosollyal: Atyám, píz áll a házhon. Istenem, ki állítja meg Illés szekereit. Ki az ónos eső szitalását a gyermeki szemekben?

## Lenni szárnyaltan

én lenni pap misézni sok falu imázsamolyt oltárt enni a szű én lenni nőtlen nem férfiatlan vágyni a mennyország jó meleg katlan mindig szót fogadni hierarchia nem menni night club inni jó pia tisztelni dogma dogma jó dolog állami fogda a föld nem forog én enni ostya ostyahulladék vörösrongy rázni habzósájú ég nézni néhanap az őrgébicsek repülnék isten mért nem érti meg ikarusz szárnyak gyöngé ragasztó mebuggyant immár minden földi jó szentlélek billeg tört szárnyú galamb nézni jobbra-balra akár a rab siratni halott drága koporsó kisbaba prűszköl ízeleli a só lenni keresztény kozmopolita enni svédasztal kozmás a liba és fogyni fogyni fogyni szüntelen lehet-e élni bűnben büntelen

## Vers a vajdasági magyar cigányokról

a vajdasági magyar cigány  
anyaországa az anyaméh tengere  
a magzatvíz testét magzatmáz borítja  
hiába veri őt az isten ostora

hiába szabdalja villogó késeivel  
a téli éjszaka a vajdasági magyar  
cigány nem törődik súlygörbéjével  
nem kínozza számárcöhögés sem diphteria

a társadalmi ranglétra üszkösödő  
alsó fokán nem álmodozik nem támaszkodik  
sem szavakra sem gesztusokra ő pontosan  
tudja nem az a cigány aki cigány

hanem az a magyar aki magyar  
hagyja hogy az önkiben két markos  
megmottozza elnézést urat a múltkor  
is két cigány hát tudja hogy van ez

nem emel emlékműveket és nem rendel misét  
nem merevül kővé ha a cigány himnuszt hallja  
a csergacsárdában lenyeli saját nyelvét  
„Zhanes romanes?” „Chi zhanao temerel o mamoi!”\*

a vajdasági magyar cigány lányok esténként  
a felhúzott váll feletti oldalpillantást  
gyakorolják egy elavult udvarlási kódexből  
szörnyű amikor szinte kék színben játszó

hajukat hirtelenszökére festik még jó  
hogy szemük ragyogásáról felismerem őket  
egy éjszaka leforgása alatt megöregszenek  
kicsi húgom is már nagymama anyám halott

a cigány legények a lelkesedés kényszerű  
grimaszával szétrúgják a tűzhely samott-  
idomait és vékony derekukra csavarva  
a nyirkos éjszakát az állomáson alszanak

a szépség és a rettenet között feszülő  
acélróton egyensúlyoznak a vajdasági  
magyar cigányok néha sanda pillantást  
vetve az égen zajtalanul elvonuló őrgébicsekre

\* *Tudsz cigányul? Halljon meg az anyám, ha tudok!*